

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 7 Issue 3, November 2023

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 12.09.2023

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 06.11.2023

DOI: 10.30692/sisad.1358917

**PİKTES PROJESİNİN TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERİN
ENTEGRASYONUNA ETKİSİ: ANTALYA ÖRNEĞİ***

*The Impact of the PİKTES Project on the Integration of Syrians in Turkey: The Case of
Antalya*

Meryem Yaprak ULUKUŞ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

ORCID ID: 0009-0000-3816-5036

yaprak-demircan@hotmail.com

Mim Sertaç TÜMTAŞ

Prof. Dr.

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-6365-8876

mimsertac@mehmetakif.edu.tr

Atıf/Citation: Meryem Yaprak Ulutaş & Mim Sertaç Tümtaş (2023), “PİKTES Projesinin Türkiye’deki Suriyelilerin Entegrasyonuna Etkisi: Antalya Örneği”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7, S.3, Kasım 2023, s.481-496.

Öz: 2011 yılında başlayan Suriye’deki iç savaştan en fazla etkilenen ülkelerin başında Türkiye yer almaktadır. Resmi rakamlara göre sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyelilerin etno-kültürel olarak farklı bir toplumsal yapıya girmeleri, şüphesiz ki Türkiye’de sosyo-ekonomik sorunların da boy vermesine neden olmuştur. Sözü edilen sosyal sorunlar arasında ilk sıralarda ise entegrasyon problemleri yer almaktadır. Türkiye bu sorunun giderilmesi için ilk etapta gelen Suriyelilerin kalıcı olmayacağı varsayımı üzerine geçici çözümlere odaklanmış olsa da süreç içerisinde Suriyelilerin kalıcılığının anlaşılmasından sonra uzun dönemli politikalar üretme yoluna gitmiştir. Bu politikalardan biri de sayıları

* Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında, Doç. Dr. Mim Sertaç TÜMTAŞ danışmanlığında, Meryem Yaprak ULUKUŞ tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1,7 milyonun üzerinde olan okul çağındaki çocukların entegrasyonu için üretilen Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi (PİKTES)'dir. Bu çalışmada, saha araştırma bulguları üzerinden Suriyeli öğrencilerin Türkiye'ye entegrasyonunda PİKTES projesi kapsamında aldıkları eğitimin etki ve önemi öncelikli olarak ele alınmaktadır. Daha sonra PİKTES Projesi kapsamında eğitim alan öğrencilerin entegrasyonu, projenin olumlu ve olumsuz yanları, projenin işleyişindeki aksaklıklar gibi konular öğretmen gözlemlerine dayanılarak tartışılmaktadır. Sözü edilen tartışmaya temel olan araştırma Antalya ili, Kepez İlçesi'nde eğitimine devam eden Suriyeli öğrencilerin öğretmenleri ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Bu kapsamda projede görev alan 30 öğretmen ile derinlemesine görüşme yapılmış ve elde edilen bulgular üzerinden PİKTES projesinin etkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: PİKTES, Entegrasyon, Türkiye, Suriye, Göç.

Abstract: Turkey is among the countries most affected by the internal conflict in Syria, which began in 2011. Official figures indicate that nearly 4 million Syrians, with distinct ethno-cultural backgrounds, have entered Turkish society, undoubtedly leading to socio-economic challenges in Turkey. Among these social issues, integration problems are prominent. Initially, Turkey focused on temporary solutions, assuming that Syrian refugees would not stay permanently. However, as the permanence of Syrians became evident, Turkey shifted towards developing long-term policies to address the issue. One such policy is the "Supporting Inclusive Education for Children in the Turkish Education System (PİKTES)" project, which aims to facilitate the integration of over 1.7 million school-age Syrian children. This study primarily examines the impact and significance of the education received under the PİKTES project on the integration of Syrian students in Turkey, based on field research findings. It also discusses the integration of students who received education under the PİKTES project, teacher observations on the project's strengths and weaknesses, and related issues. The research is based on in-depth interviews with teachers who are currently teaching Syrian students in the Kepez district of Antalya province. Interviews were conducted with 30 teachers involved in the project, and the findings were used to assess the effects of the PİKTES project.

Keywords: PİKTES, Integration, Turkey, Syria, Migration.

GİRİŞ

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş sonucunda ülke nüfusunun yarısından fazlası yerinden edilmiştir. Bu yerinden edilen nüfusun ise büyük bölümü ülke sınırlarını terk ederek güvenli gördükleri coğrafyalara göç hareketlerine girişmiştir. Bu sürecin göç alan önemli duraklarından biri de Türkiye olmuştur. Türkiye, zorunlu göçle gelen Suriyelileri ilk önce "misafir" olarak kabul etmiş ve kısa vadeli politikalar üretmiştir. Bu kapsamda da Türkiye, uzun vadeli çözümlerden ziyade kısa vadede etkili olacak politikalara odaklanmıştır. Geri dönecekleri varsayımı üzerinden, Suriyeli çocukların eğitimi için kısa vadeli politikalar geliştirilmiş ve kamp ortamlarında ağırlıklı olarak Suriyeli çocuklar için eğitsel planlar hazırlanmıştır. Bu kapsamda misafir olarak değerlendirilen Suriyeli çocuklar Türkçe öğrenmek yerine kendi ülke müfredatlarına göre Arapça eğitimler verilmiştir. Kısacası ilk günlerde Suriyelilerin sayılarının az olması ve bu insanların Suriye'deki iç savaşın biteceği, akabinde ülkelerine döneceklerine dair beklenti nedeniyle, devlet kalıcı bir politika geliştirememiştir.

2013 yılından itibaren ise bu konuda yeni düzenlemelerin getirilmesi için çalışmalar başlatılmış ve Suriyelilere yönelik eğitim hizmetlerine ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı'nın "Ülkemizde kamp dışında kalan Suriyeli vatandaşlara yönelik tedbirler" başlıklı genelgesi 2013 yılı Nisan ayında yayınlanmıştır. 2014 yılında "Yabancı Uyruklulara Yönelik Eğitim Hizmetleri" başlıklı genelge yayınlanarak Suriyeli çocukların ikamete bakılmaksızın istediği eğitim kurumuna kayıt yaptırabilmeleri olanağı sağlanmıştır. 2015-2019 Stratejik Planında ise Milli Eğitim Bakanlığı, tüm insanların adil koşullarda eğitim ve öğretime erişiminin sağlanması ihtiyacını vurgulamıştır. Böylece dezavantajlı grup olarak kabul edilen mültecilerin, geçici koruma altındaki yabancıların veya vatansız kişilerin eğitim ve öğretime erişim imkanlarının olacağı belirtilmiştir. Bu kişilerin eğitim olanaklarına erişimini sağlamak amacıyla eğitim sistemine entegrasyonunu gerçekleştirmek için çalışmalar yapılacağı, denklik işlemlerinde ortaya çıkan sorunların çözüleceği, eğitim alanında ortaya çıkan ortak sorunların ele alınması için uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmalar yürütüleceği vurgulanmıştır (MEB, 2015). 2016 yılında ise Milli Eğitim Bakanlığı, Suriyeli öğrencilere yönelik "Kapsayıcı Eğitim" modelini

uygulamaya almıştır. Nihayetinde 3 Ekim.2016 tarihinde ise kısa adı “PİKTES” olan Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi faaliyete geçirilerek Suriyeli çocukların eğitimi için önemli bir adım atılmıştır. Bu çalışmada Antalya ili Kepez ilçesinde PİKTES projesinin uygulandığı okullarda yapılan saha araştırması üzerinden, projenin Suriyeli çocukların entegrasyonuna ne gibi etkileri olduğu tartışılmaktadır. Sözü edilen çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda 7 okulda toplam 30 öğretmen ile görüşmeler yapılmış ve doğrudan aktarım yöntemi ile bulgular sunulmuştur.

Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi “PİKTES”

Ülkemize zorunlu göç sonucu gelen ve geçici koruma altında bulunan Suriyelilerden yaklaşık 1,7 milyonu eğitim çağındadır. UNICEF 2018 raporuna göre de diğer ülkelerden gelen sığınmacı çocuk sayısı 400 bin dolaylarındadır. Yani farklı ülkelerden gelen 2 milyonun üzerinde eğitim çağında olan çocuk Türkiye’de yaşamını sürdürmektedir. Bu kapsamda çocukların eğitim, sağlık, psikososyal alanlarda desteklenmesi ihtiyacı doğmaktadır. Bu bağlamda Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi (PİKTES) 03.10.2016 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulmuştur. Yabancı çocukların eğitime erişimleri ve sosyal uyumlarına katkı sağlamak amacıyla oluşturulan bu proje, yabancı nüfusun yoğun olarak yaşadığı 29 ilde uygulamaya girmiştir.

PİKTES projesi ile Geçici Koruma Altındaki Suriyeli çocukların eğitime erişimleri için Milli Eğitim Bakanlığı’nın yürüttüğü çalışmalar, Avrupa Birliği tarafından desteklenmiş ve finanse edilmiştir. UNICEF’in de eğitimde fırsat eşitliği yaratmak için desteklediği projede, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içinde, oluşturulan fondan eğitim harcamaları yapılarak bakanlığa destek sağlanmıştır. Suriyeli öğrenciler için ihtiyaç duyulan eğitim ortamının yaratılması, eğitim materyallerinin temini, Türkçe öğreticileri ve telafi eğitimi için öğretmenlerin sağlanması PİKTES projesi tarafından yapılmaktadır. Eğitimin niteliğini arttırmak için düzenlenen öğretmen eğitimleri de projenin kapsamındadır.

Projenin özellikle sosyal entegrasyona sağladığı katkı yıllar içinde anlaşılmıştır. Okullarda bulunan PİKTES rehber öğretmenleri, Suriyeli öğrencilerle birebir iletişim halinde olarak sorunlarını çözmeye çalışırken, Türkçe dil öğretimi, öğrencilerin akranlarıyla bir arada olabilmelerini, kendilerini yabancı hissetmeden arkadaşlık kurabilmelerini sağlamıştır. Uygulanan bu proje ile Suriyeli çocuklar sosyal yaşama önemli oranda dahil olmuşlardır. Türk Eğitim Derneği’nin 2018 Eğitim Raporu’na göre Türkiye’de, ilkökul çağındaki Suriyeli öğrencilerin eğitime katılımı %96,3’e ulaşmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (UNHCR) 2018 raporunda dünya genelinde ilkökul çağındaki mültecilerin okullaşma oranı %61 olarak açıklanmıştı (Anadolu Ajansı, 2019). 2018 Aralık ayında örgün eğitime katılan Suriyeli öğrenci sayısı 645.140 olmuştur. 2016-2017 yılına kıyasla eğitime katılım oranı %31 artış göstermiştir. Ancak UNICEF 2018 yıllık raporuna göre hala 400 bin Suriyeli çocuk okul sisteminin dışında yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı, projenin yürütülmesi sürecinde fırsat eşitliğini özellikle vurgulamaktadır. Öğrenciler arasında ayrımcılığa yer vermeden eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın “Daha Güçlü Yarınlar için 2023 Eğitim Vizyonu” stratejik planlamasında (meb.gov.tr);

- *“Eşitsizliklerin ortadan kaldırılması*
- *Öğrenci değerlendirilmelerinin iyileştirilmesi*
- *Mesleki ve teknik liselerde güçlüklerin üstesinden gelinmesi*

- *Çağdaş beceriler ve yabancı dil eğitimlerinin güçlendirilmesi vasıtasıyla, eğitim sisteminin kalitesinin ve kapsayıcılığının artırılması”*

hedeflenmektedir.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin okul öncesi eğitimden ortaöğretim sonuna kadar eğitim hizmetinden yararlanmaları için sağlanan imkanlar ile okula kayıt, okula devam ve bir üst kademeye geçiş süreci mevcut PİKTES projesi ile takip edilmektedir (piktes.gov.tr).

2016 yılında başlatılan PİKTES projesinin faaliyetleri ise şu şekilde sıralanabilir (PİKTES.gov.tr):

- *Türkçe Dil Eğitimi*
- *Arapça Dil Eğitimi*
- *Erken Çocukluk Eğitimi*
- *Telafl Eğitimi*
- *Destekleme Eğitimi*
- *Taşıma Hizmeti*
- *Kırtasiye Yardımı*
- *Mesleki ve Teknik Eğitim Bursu*
- *Suriyeli Ailelerin Eğitim Hizmetleri Hakkında Bilgilendirilmesi*
- *Farkındalık Artırma Faaliyetleri*
- *Türkçe Müfredatın Revizyonu*
- *Revizyon, İçerik Geliştirme ve Uygun Eğitim Ortamı Sağlanması*
- *Ekipman Desteği Sağlanması*
- *Proje Araştırma Faaliyetleri ve Konferanslar*
- *Paydaşlarla Koordinasyon Toplantıları*
- *Öğretmen Eğitimleri*
- *MEB Yönetim Kademesi ve Diğer Personeller için Farkındalık Eğitimleri*
- *İzleme ve Değerlendirme*
- *Sosyal Uyum Faaliyetleri*
- *Suriyeli Ailelere Yönelik Türkçe Dil Eğitimi*

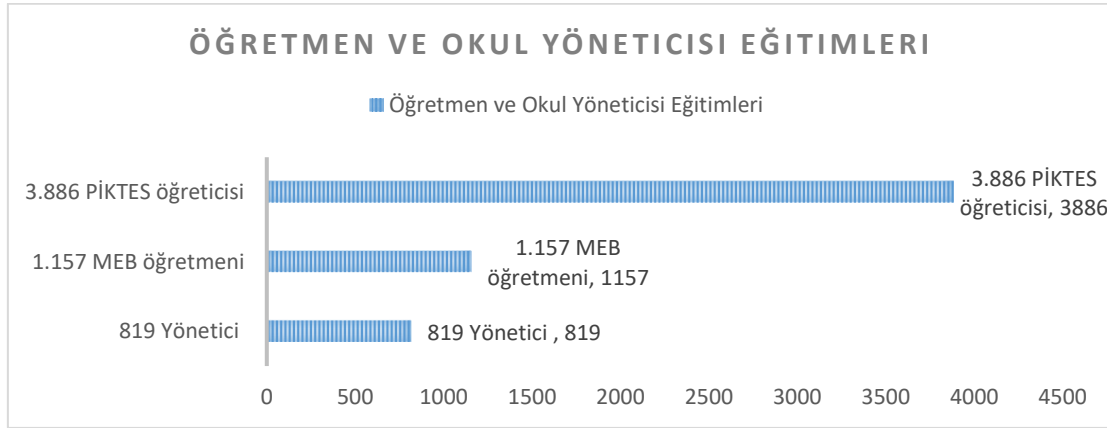
Hala uygulanmakta ve yürürlükte olan proje ilk dört yıllık periyodun ardından revize edilerek PİKTES+ olarak Suriyeli öğrencilerin yoğun olarak yaşadığı 29 ilde uygulanmaktadır. Projenin önemli faaliyetlerinden ilki yabancı öğrencilere Türkçe öğretimidir. Proje ilk olarak kurulan “Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)”nde ve resmi devlet okullarında başlamıştır ancak sayıları azalan Geçici Eğitim Merkezleri kademeli olarak kapatılınca, projenin yürütüldüğü 29 ilde devlet okullarında PİKTES Projesi uygulamalarına devam etmiştir.

Mevcut durumda, hiç dil bilmeyerek okula başlayan Suriyeli öğrenciler ilköğretim 3. Sınıfta “Uyum Sınıfı” adı verilen Türkçe Dil Sınıfı’nda eğitim görmektedir. PİKTES’in görevlendirdiği

“Türkçe Öğreticisi” 3. Sınıfta, yeterli düzeyde dil bilmeyen Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretmektedir. PİKTES proje yürütücüleri, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak Eğitim Fakülteleri’nin “Türkçe Öğretmenliği” ya da Fen Edebiyat Fakülteleri’nin “Türk Dili ve Edebiyatı” bölümlerinden mezun olan ve Proje’nin eğitimlerine katılıp yeterlilik sertifikalarını alan öğretmenlerden oluşmaktadır. Proje tarafından uygulama yapılan okullara Suriyeli öğrencilerin entegrasyonunu desteklemek ve Suriyeli öğrencilere rehberlik hizmeti sağlamak amacıyla 1 rehber öğretmen, 1 Türkçe öğreticisi ve 1 tercüman görevlendirilir. Ancak tercümanlar sözleşmeli olarak Kızılay tarafından istihdam edilmektedir. Proje ortaokul ve liselerde de uygulanmış ancak öğrenci sayılarının azalması sebebiyle liselerdeki uygulamalara son verilmiştir. Ortaokullarda yürütüldüğü şekliyle, ders sonrası Suriyeli öğrencilere “Destek Eğitim Kursu” verilmekte, ihtiyaç duyulması halinde “Dil Kursu” açılabilir. Bunun yanı sıra sosyal uyumu destekleyici gezi etkinlikleri, Türk ve Suriyeli öğrenci ve aileleri bir araya getirecek sosyal etkinlikler düzenlenmektedir.

Ağustos 2021 proje verilerine göre PİKTES, 1.104.212 çocuğa kırtasiye yardımı dağıtmış, 23.819 destekleme eğitimi, 19.372 telafi eğitimi sağlamıştır. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli öğrencilerin eğitimine dair farkındalığı arttırmak için 1 belgesel, 3 kısa film, 13.125 poster hazırlamış ve 621.680 broşür dağıtmıştır. Materyal desteği kitap, eğitim videoları ve ekipman desteği şeklindedir. 2.133.686 kitap dağıtmış ve 334 okula 8000 akıllı tahta desteği sağlamıştır. Aynı zamanda lise çağındaki çocuklara 10.004 Mesleki ve Teknik Eğitim bursu vermiştir. PİKTES’in organize ettiği sosyal uyum faaliyetlerine 280 aile, 7.128 Suriyeli öğrenci, 1.436 Türk öğrenci katılmıştır (piktes.gov.tr).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Haziran 2021 tarihinde açıklanan verilere göre anaokullarında kayıtlı 35.707, ilkokulda 442.817, ortaokulda 348.638 ve lisede 110.976, toplamda 938 bin 138 Suriyeli öğrencinin eğitim görmektedir.

Şekil 1. Öğretmen ve Okul Yöneticisi Eğitimleri

Günümüzde bu rakamların daha da arttığını belirtmek de mümkündür. Görüldüğü gibi 12 yılı aşkın süredir Türkiye’de varlığını sürdüren Suriyeli çocukların büyük bir çoğunluğu farklı politikalar ve uygulamalarla eğitim sistemimizde yer almaktadır.

Araştırma Hakkında

Bu çalışmada PİKTES projesinin bütüncül bir şekilde ele alınması hedeflenmektedir. Nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat tekniği bütüncül değerlendirmeler için son derece uygun bir tekniktir. Bu nedenle bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakatlarda yöneltilen açık uçlu sorular ile öğretmenlerin proje hakkındaki görüşleri tespit edilmiştir. Mülakatlar öncelikle ses kaydedici cihaza kaydedilmiş daha sonra söyleşilerin çözümlemesi yapılarak yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Görüşme öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı ve araştırma tekniği

hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmelere 2023 yılı Mart ayında başlanmıştır ve görüşmeler Hazirana kadar devam etmiştir. Mülakatlarda yöneltilen açık uçlu sorular ile genel olarak öğretmenlerden Suriyeli öğrencilerin entegrasyonu hakkında görüşleri tespit edilmiştir. Görüşme kapsamında elde edilen bulgularla 6-14 yaş aralığında, ilkökul ve ortaokul seviyelerindeki öğrencilerin okula uyum süreci değerlendirilmeye çalışılmıştır. Suriyeli öğrencilerin okulda ve sosyal yaşamda karşılaştıkları problemler, öğretmen gözlemleri doğrultusunda ortaya konulmuş ve yorumlanmıştır. Suriyeli çocukların topluma entegrasyonunu amaçlayan PİKTES projesinin mevcut işleyişi hakkında öğretmenlerden bilgi alınmıştır. Araştırma alanımız olarak Antalya ili Kepez ilçesi seçilmiştir. Bu ilçede yer alan okullardan örneklem grubu belirlenmiştir. Örneklemin bu ilçedeki okullardan belirlenmesinin nedeni, Suriyeli öğrencilerin yoğun olarak yaşaması ve ilçede yer alan okullarda Suriyeli öğrencilerin entegrasyonunu sağlamak amaçlı uygulanan PİKTES projesinin yürütülüyor olmasıdır. Projenin uygulandığı toplam 7 okulda (4 ilkökul ve 3 ortaokul), her bir okuldan 4 veya 5 öğretmenle toplamda ise 30 öğretmenle yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma Bulguları

Entegrasyonun gerek şartlarından biri şüphesiz ki göçle gelen toplumun dilini öğrenmektir. Dil sayesinde yeni toplumun kültürel dokusu ile temas olanağı sağlanabilmektedir. Bu bağlamda PİKTES projesi öncelikli olarak Türkçe dil eğitimi üzerinde durmaktadır. Zira Suriyeli çocuklar, okula başlamalarıyla birlikte kendilerini hiç bilmedikleri bir ortamda, yabancı olduğu bir toplumda buluveriyorlar. Sınıf öğretmenleri bazen Türkçe bilen diğer Suriyeli öğrencilerden bazen PİKTES projesinin sağladığı tercüman desteğinden faydalanıyor.

Okula yeni başlayan Suriyeli çocukların uyum ve dil problemlerine yönelik çalışmaların yapılması için yürütülen PİKTES projesi, öğrencileri okula yeni başladıklarında değil 3. Sınıfta dil öğrenimi için ayırıyor. İlkokul sürecinde öğrenciler ilk 2 sene kendi sınıflarında Türkçeye maruz kalıyor ve temel yaşam gereksinimlerini ifade edecek kadar Türkçe konuşup anlayabilir hale geliyorlar. Sınıf öğretmenlerinin bu öğrenciler için uygulayabileceği farklı bir eğitim yöntemi bulunmuyor. Sınıflarda diğer Türk öğrencilerle aynı müfredat uygulanıyor ve henüz dil bilmeden okuma yazma öğreniyor, temel matematik becerilerini geliştiriyorlar. PİKTES, Türkçe öğretmenleri sınıf öğretmenlerinden farklı olarak çocuklara öncelikli olarak dil öğretmeye çalışıyor. Bu kapsamda derinlemesine görüşme yapılanlar arasında yer alan Türkçe öğretmeni, durumu aşağıdaki gibi aktarmaktadır;

“Çevirmen kullanmamaya özen gösteriyorum. Çünkü hedef dilimiz Türkçe. Başta çocuk biraz zorlanıyor. Biz öğrendiğimiz Arapça kelimeleri kullanarak çocuğa yardımcı olmaya çalışıyoruz ama bunu çok sık yapmamaya çalışıyoruz çünkü çocuk bu duruma alışıyor. Derdini anlatamadığında Türkçe bilen arkadaşını getiriyor. “Olmaz” diyorum. Kendilerini zorluyorlar. Bizim kartlarımız var, Türkçe kitaplarımız var hep resimli. Videolar ve resimler üzerinden anlaşmaya sağlıyoruz. PİKTES projesinde her grup için farklı materyaller gönderiliyor. Çalışma yapıları sadece ilkökula geldi. Biz onları diğer sınıflara dağıttık. Uygun gördükleri öğrencilere verdiler. Bizim öğretim setlerimiz var. İçinde hikaye kitapları var, Türkçe okuma yazma kitabı var. 3 farklı seviyede set var.” Ö7 (2 ve 4. Sınıflar PİKTES Türkçe Öğretmeni)

Bir diğer okulda Türkçe öğretmenliği yapan Ö8 de benzer açıklamalarda bulunmaktadır.

“Sınıfıma ilk geldiği zaman Türkçe bilen vardı ama bilmeyen daha fazlaydı. Temel kalıpları biliyor ama derin anlamları bilmiyordu. Algılayıcı dili vardı ama ifade edici dil yoktu, öyle söyleyeyim. Sınıfta akıllı tahtalarımız var. Basit fiilleri sonra basit isimleri gösterdim. Kelime ve fiil öğretimi ile birlikte temel kullandığımız kalıpları verdim. Sonra PİKTES'in bize verdiği kitaplardan ders işleyişini uyguladık ama önceliğimiz okuma yazma oldu. Dikte ile birlikte kelimeleri verdim.”

Dramalar yaptık, etkinlik kağıtları dağıttım. PİKTES'in bize vermiş olduğu şu an 2. kitapta. Elbette dil problemine bağlı sorunlar yaşıyorum. Tercümanlarımız vardı onlar aracılığıyla iletişim kuruyordum. Ama şu an sözleşmeleri bitmiş 2 aydır yoklar. Bayramdan sonra sözleşmeleri yenilenecek ve tekrar başlayacaklarmış. Sınıf içinde birbirlerine tercümanlık ettirmiyorum. Kesinlikle, çünkü o zaman Arapça konuşmaya devam ediyor. İletişimi Türkçe kurmaya çalışıyoruz. Başlarda yardım aldım ama. Tercüman olunca çocuk hazıra alışıya, aynı bizim İngilizce öğrenmemiz gibi.” Ö8 (PİKTES Türkçe Öğretmeni, 3. sınıf “Uyum sınıfı”)

Göçle gelen çocuklarda yaş büyüdükçe dil bariyerini aşma süreci daha zorlu bir hale gelebiliyor. Zira akranlarının yer aldığı sınıf seviyesinde olmasına rağmen Türkçe bilemediği için okulda sorun yaşayabiliyorlar. Ö9, öğrencileri ile yaşadığı süreci şöyle aktarmaktadır.

“İlk geldikleri zaman Türkçe bilmeyenler de vardı. 8. sınıfta Iraklı öğrencim vardı mesela. Yavaş yavaş öğrenmeye başladılar. Ama şu anda o öğrenci bizim okulumuzdan ayrıldı başka bir okula gidiyor. Arapça ve Türkçe derslerinin olduğu bir başka okulda. Ama benim derslerime devam ediyor. Tüm dersleri Arapça görüyor. Bilmeyenlerle başlangıçta beden dili ve görsel kartlarla iletişim sağlıyoruz. Ama çocuk iletişime açıksa. Bazen çocuk kapatıyor kendini, konuşmak istemiyor. İlk başladığım zaman Suriyeli, Rus, Kırgız çok öğrencim vardı. Bazıları açık olmuyor. Çocuk iletişime açıksa anlaşabiliyoruz. Dili öğrenme isteği yoksa anlamak da istemiyor.” Ö9 (PİKTES Türkçe Öğreticisi 5-8. Sınıflar)

Suriyeli çocuk ilk kademeye devam etmişse ortaokul kademesine gelindiğinde dil problemi büyük oranda azalmış oluyor. İlkokul seviyesinde bile 4. Sınıfa gelen bazı Suriyeli öğrenciler, aile içinde Türkçe konuşan varsa, sosyal yaşamda aktif ve Türk çocuklarla oyun oynuyorsa diğerlerinden ayırt edilemeyecek kadar dili konuşabilir hale geliyorlar. Dolayısıyla bir yandan eğitim süreci öte yandan da gündelik yaşamda dili kullanmaya başladığında çocuk çok daha rahat Türkçeyi öğrenmekte ve kendini rahatlıkla ifade etmektedir. Ö10, bu süreci yaşayan bazı öğrencilerin dili kullanmada Türk öğrencilerden farksız hale geldiğini belirtmiştir.

“4 farklı kademede sınıfa giriyorum. Her bir sınıfta yaklaşık 4-5 Suriyeli öğrenci var. Ama Suriyelilerin “Suriyeli” olduğunu sonra anlıyoruz. Sınıf listelerine bakınca isimlerden anlaşılıyor sadece. Türkiye’de eğitim aldılar, hatta bazıları Türkiye’de doğdu, diksiyonları çok düzgün. İsimleri de Türk isimlerine yakın ama Soy isimlerinden çıkarıyoruz Suriyeli olduklarını.” Ö10 (Matematik Öğretmeni, 5 ve 8. Sınıflar)

Genel olarak Suriyeli öğrencilerin kendi kültüründen arkadaşlarıyla aynı sınıfta kalma eğilimli bulunmaktadır çünkü bu sayede kendilerini daha güvende hissettiklerini düşünüyorlar. Ama bu projenin amacıyla çok örtüşmemektedir. PİKTES Projesinin en temel amacı Suriyeli öğrencilerin entegrasyonunu sağlamaktır. Buna karşın öğretmenlerden de okullarında bu proje uygulanıyor olmasına rağmen proje hakkında pek fazla bilgi sahibi olmayanların olduğu görülmektedir. Ö2, Ö20 ve Ö12 öğretmenler bu durumu şöyle aktarmaktadır;

“Bize PİKTES’le ilgili çok fazla bilgi verilmedi. Sadece sınıfınızda “Suriyeli var” denildi ve ona göre davranmamız istendi. Ben farklı bir eğitim görmedim Suriyeli öğrencilere yaklaşımımızla ilgili, herhangi eğitim verilmedi. Öğrenciler 3. sınıfta PİKTES kapsamında alınıyor ve ayrı bir eğitim görüyor. Projenin sadece adını duydum. Proje kapsamında gelen yardımlar oluyor. PİKTES öğretmenlerimiz var. Tercüman öğretmenle çok karşılaşmıyorum. Birkaç defa faydalandık sadece. Sınıfımıza gelip öğrencilerle görüşmeler yaptı ama onların da sanırım öğretmenlerle kaynaşmaları zor. Çok fazla gelmiyorlar öğretmenler odasına. Belki ben de çok ihtiyaç hissetmemişimdir.” Ö2 (2. Sınıf Öğretmeni)

“Proje daha net hale gelebilir. Bana müdürüm PİKTES kapsamında kurs açmak ister misin diye sorduğu zaman hiç bilgim yoktu. Gelen yazıya istinaden planlama yaptım ama detaylı bilgi verilmemiş. Kazanımlar, programlamalar net değil.” **Ö20** (Din Kültürü Öğretmeni)

“PİKTES projesi hakkında bilgim yok. Konuya da çok vakıf olmadığım için. Sadece tercüman proje kapsamında ise çok iyi onun varlığı.” **Ö12** (Din Kültürü Öğretmeni)

Projenin ilkökul etabındaki uygulamaların ortaokul etabına göre daha verimli olduğunu belirtmek mümkündür. Ortaokul kademesinde öğrencilerin Türkçe konuşabiliyor ve kendini ifade edebiliyor olması Suriyelilerin diğer öğrencilerle arasındaki farkın kapanmasını sağlıyor. Nitekim, hatırlanacağı gibi, bazen öğretmenler Suriyeli öğrencileri Türk öğrencilerden ayırt edemediklerini belirtmişlerdi. Ortaokul kademesindeki PİKTES çalışmaları ders sonrası destek eğitim kursları şeklinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla çok verimli olmadığı vurgulanmaktadır. Ö13 ve Ö11 görüşlerini şöyle aktarmaktadır;

“PİKTES'in çok faydalı olduğunu düşünmüyorum. Belki hiç dil bilmeyen öğrenciler için açılan dil kursları yararlı olabilir ama ortaokulda çok faydası yok. PİKTES'i çok işlevsel bulmuyorum. Ama erken yaşlarda faydalı olabilir.” **Ö13** (Fen Bilgisi Öğretmeni)

“Dil anlamında evet katkı sağlıyor. Ama uyum sınıfında, sadece Suriyeli öğrencilerden oluşturulan sınıfta, derse girdikleri için uyuma çok katkı sağladığını düşünmüyorum. Uyumla ilgili bir şey yapmak istiyorsak biz öğretmenler yapıyoruz. Suriyeli öğrencilerin yanında karma eğitimde uygulanacak etkinlikler planlanabilir. Okuldaki tüm öğrencileri katarak etkinlikler yaptık ama uyum sınıfı, PİKTES projesi dediğiniz zaman siz Suriyelileri ayırıştırıyorsunuz.” **Ö11** (Türkçe Öğretmeni)

Projenin Katkıları

Son derece doğal bir şekilde özellikle ilkökul döneminde okul ortamına ilk kez katılan Suriyeli öğrenci kimsenin dilini anlamadığı bir sınıf ortamında kendini yabancı hissedilmektedir. Ama PİKTES projesi bünyesinde çalışan rehber öğretmenler ve tercümanlar sayesinde ilk ilişkilerin kurulmakta ve çocuğun bu süreci hızlı bir şekilde atlatması için müdahalelerde bulunmaktadır. Gereken durumlarda ise veli ile iletişim sağlanıp öğrenciye psikososyal destek sağlanmaktadır. Bu doğrultuda görüşme grubunda yer alan öğretmenlere sizce “PİKTES projesi entegrasyona katkı sağlıyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Buna göre öğretmenlerin birçoğu projenin uyum için çok ciddi katkılar sağladığını belirtmiştir. Ö21, Ö14, Ö8 ve Ö7 bu düşüncede olanlar arasındadır;

“Tabii ki projenin katkısı çok. Okulda bizler (PİKTES Öğretmenleri) olmasak, sadece diğer öğretmenler olsa, çocuk 3. sınıfa gelmiş okuma yazma bilmiyor, Türkçe bilmiyor. Bu proje olmasaydı bu çocuklar kaybolup gidecekti. Proje kapsamında okula gelen çocuklar kendi sınıf düzeyine ulaşabiliyor. Basit seviyede de olsa Matematik, Fen Bilgisinde temel bilgileri ediniyor. Projenin olmadığı okullarda ortaokula giden hiç Suriyeli öğrenci yok. Çünkü çocuk zaten ilkökulda başarısızlığı tatmış, ortaokula devam etmek istemiyor. Projenin devam ettiği okullarda çocuklar okulu seviyorlar. Onlara değer verdiğimizizi gösteriyoruz ve bu değer farkındalar. Son derste, dersin bittiğini söylüyorum “Aa, ne çabuk” diye tepki veriyor. “Öğretmenim bir ders daha yapalım mı?” diye soruyorlar. Keşke çocukları 1. sınıftan itibaren bizler gibi Türkçe öğreticileri eğitse. 2. sınıfta hiç Türkçe bilmeyen çocuk “Nasılın Meis?” diye sorduğumda cevap verebiliyor.” **Ö21** (3. Sınıf PİKTES Öğretmeni)

“Evet katkı sağlıyor. Eskiden ortaokulda da uyum sınıfı vardı. Ama şimdi ilkokula çektiler onları. Uyum sınıfında da aynı şekilde öğretiliyor Türkçe “elakin” grubuyla başlıyor, ilkokulda da. Türk öğrencilerin olduğu sınıfta daha kolay öğreniyor çocuk. Uyum sınıfındaki öğretmenlerimiz de Arapça bilmiyor. Aynı şekilde öğreniyorlar. öğretmenler istiyor ki 1. sınıfta uyum sınıfına başlasın. Ama 2. sınıfta olabilir.” **Ö14** (PİKTES Rehber Öğretmeni)

“PİKTES özellikle dil problemlerinin giderilmesini sağlıyor. Bunun haricinde bu çocukların takibi yapılıyor. Hangi çocuk nerede, ne yapıyor, niye okula gelmedi takip edebiliyoruz. Mesela çocuk il kez 3. sınıfta gelmiş, o süreçte kaynaşmamış, hiç konuşmayan öğrencim sene sonunda hiç susmayan, durdurulamayan bir çocuk olabiliyor. Özellikle kızlar açılıyor, çekingenliğini atıyor.” **Ö8** (PİKTES Uyum Sınıfı Öğretmeni)

“Kesinlikle katkı sağlıyor. PİKTES’ten önce iş biraz daha dernek, vakıf ve geçici eğitim merkezlerinin eline verilmişti. Tek elden yürütülmeyen bir eğitim süreci vardı. Her ilde farklı bir prosedür, farklı uygulamalar oluyordu. Derslere giren öğretmenler genelde eğitim fakültesi mezunu değildi, 2 yıllık fakültelerden mezunlar vardı. Hem çocuklar hem sistem açısından kötü bir durumdu. Daha sonra bakanlık tek elden olması açısından bu projeye uygulamaya geçti UNICEF’in de maddi katkısıyla. Bizleri eğitime aldılar çünkü ilk defa böyle bir grupla çalışacaktık. Bizler hem devlet okullarında hem geçici eğitim merkezlerinde çalışmaya devam ettik. Tabii gittiğimizde çocuklar bir şeyler öğrenmeye başlamış ama yarım yamalak. İlk gittiğimizde işimiz daha zordu çünkü öğrenilen yanlışları düzeltmekle başladık işe. Daha sonra üstüne koyarak ilerledik. İlk başta dernekler, vakıflar ve farklı kuruluşlarla, farklı branşlardan öğretmenler tarafından eğitim veriliyordu. Ama bu projeye tek elden yürütülmeye başladı. Her yerde aynı program, fiziki koşulları daha iyi olan mekanlarda bu süreci aşmış olduk.” **Ö7** (PİKTES Türkçe Öğreticisi)

Yine projenin önemli bir katkısı olarak öğrencilerin devam takibinin yapılmasıdır. Proje sayesinde öğrenci aracılığı ile öğrenci velisine de ulaşıyor. Veliyle temas özellikle öğrencinin okula uyumu, okulun öğrenciyi kabul edip ayırtmaması velinin de kendisini güvende hissetmesini sağlıyor. **Ö16** ve **Ö24** görüşlerini şöyle aktarmaktadır;

“Başlangıçta PİKTES yoktu. Sonra öğretmen arkadaşlar geldi ve bizzat Suriyeli öğrencilerle çalışmaya başladı. Kim kimin velisi, hangi çocuk hangi sınıfta, kardeşi kim gibi onlara dair her konuya vakıf oldu. Projenin uyuma katkısı olduğunu düşünüyorum. Proje kapsamında çocuklar gezilere götürüldü. Antalya’da yerli öğrencilerin bilmediği yerlere Suriyeli öğrenciler götürüldü. Kırtasiye yardımı, kıyafet yardımı yapılıyor.” **Ö16** (Rehber Öğretmen)

“Çocukların ders eksiklikleri tamamlanıyor. Hatta destekleme yetiştirme kursunun yanında LGS kursları da oluyor. Çocukların arasında problem olmadığı için veliler de uyum içinde oluyor. Çocuklar okulda topluma uyum sağlayıp dil öğrenince anneye de kapı açıyor. Anne evde topluma kapalı bir şekilde yaşıyor ama çocuk sosyal, dış dünyaya açık, olan biteni anneye aktarıyor hatta çocukta bir üstünlük duygusu oluşuyor ailesine karşı. Dışlama olmadığı için anne duygusal olarak rahatlıyor, güvende hissediyor.” **Ö24** (Türkçe Öğretmeni)

Projedeki Aksaklıklar

Buraya kadar sunulan bütün bu bulgular genel olarak projenin olumlu etkilerinin olduğu bu etkilerin ise salt çocukla sınırlı kalmadığı ve aileye de yansıdığı görülmektedir. Ancak uygulamada projenin birtakım aksaklıkları veya olumsuz etkileri de oluşabilmektedir.

Çalışmanın bu noktasında görüşme grubundaki öğretmenlere PİKTES projesinde oluşan aksaklıkların ve olumsuzlukların neler olduğuna dair görüşleri sorulmuştur. Buna göre projede görevli öğretmenler tarafından ilk dillendirilen sorun öğretmenlerin maaşlarının yetersizliği ve güvencesiz çalışma olmuştur. Elife Kart'ın (2021, s. 268) da belirttiği gibi, “yetersiz ya da düşük ücretli, esnek süreli, geçici, istikrarsız, iş ve gelir güvencesi sağlamayan çalışma koşulları gıda, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel ihtiyaçların dahi nitelikli bir şekilde karşılanmasına imkân vermemektedir.” Dolayısıyla projede görevli öğretmenlerde temel ihtiyaçlarını nitelikli bir şekilde karşılayamamaktadır. Ö21, Ö18 ve Ö22 bu sorunu dillendirenler arasında yer almaktadır;

“PİKTES kapsamında çalışıyorum ve bize verilen ödenekler ve maaşlar çok yetersiz. Örneğin fotokopi çekeceğim ve fotokopi ücretli. Daha önceden okul karşılıyordu ama şimdi fiyatlar çok yüksek ve okul karşılamak istemiyor. Bu sebeple ders kitabının dışına çıkamıyorum. Ekstra bir eğitim materyali kullanamıyorum. Projede çalışan öğretmenlerin sözleşmelerinde “45 saat çalışabilir”, “Okul müdürü ekstra görevlendirebilir” gibi ibareler var. Farklı okullarda da saatimizi doldurmak için çalıştırılabiliriz. Ama okul müdürlerimiz anlayışlı. Sonuçta aynı paraya daha çok iş yükü yükleyebilirler. Mesela biz yaz tatillerinde okulda Suriyeli öğrencilere kurs veriyoruz. Dil kursları açıyoruz.” Ö21 (3. Sınıf PİKTES Öğretmeni)

“Proje ne öğretmenine ne de öğrencisine sahip çıkıyor. Düzen ve takip çok az. Öğretmeni de her işe koşturup motivasyonunu düşürüyor ve bizler asıl işimizden uzaklaşıyoruz. Mesela bizlerden Suriyeli öğrencilerin takibini yapmak için adreslerinde öğrenci taramasına gitmemizi istediler. Sınıflar kalabalık, bu durum da eğitim öğretimi olumsuz etkiliyor. Bizler PİKTES kapsamında yazın da derse devam ediyoruz. Ama yazın çocukları okula getirmek ve derse aktif katılımlarını beklemek çok zor. Projenin en önemli ayağı olan PİKTES öğretmenleri, bizleriz. Ama proje ofisi tarafından sürekli eleştiriliyor. Maddi olarak tatmin edici maaşlarımız yok. Bu da bizim motivasyonumuzu düşürüyor. Projenin öğretmenine de öğrencisine de çok sahip çıkmadığını düşünüyorum.” Ö18 (PİKTES Uyum Sınıfı Öğretmeni)

“Güvencesiz çalışma koşulları bizleri olumsuz etkiliyor. Okul idarelerinin tasarrufunda bazı durumlar. Sözleşmemiz çok kolay feshedilebilir. Tercümanların da çalışma şartları kötü. İstedikleri zaman bırakıp istedikleri zaman geri alabiliyorlar. Düzenlenmesi gerek. Sonuçta bu insanlar ailelerini geçindiriyor. Diğer öğretmenlerin çalıştıkları gibi çalışıyoruz. Hatta daha fazla çalışıyoruz. İnanılmaz zor hikayeler var, maruz kaldıkça yoruluyoruz. Mesela babasından haber alamayan bir kız öğrencim var. Babası cezaevinde olan var. Uyuşturucu kullanan var. Bu mahallede yaşıyorlar, suçun olduğu mahallede yaşayanlar bir şekilde suça bulaşıyorlar. Rehber öğretmen olarak hepsini duyuyorum, dinliyorum.” Ö22 (PİKTES Rehber Öğretmeni)

Görüşme yapılan öğretmenlerden projenin aksaklıkları arasında vurgulanan bir diğer sorun da sistemseller sorunlardır. Ö14, Ö8 ve Ö7 öğretmen bu sistemseller sorunları şöyle aktarmaktadır;

“Proje çok sistemli değil. Bir sınıfın açılması Kasım'ı buluyor. Okul Eylül'de başlıyor. Sınıf Kasım'da ancak açılıyor. Kurslar ya da uyum sınıfının resmi yazıları geç geliyor. Kitaplar 1. dönem sonunda geliyor. Hep dile getirdiğimiz ve hala çözülmeyen problemler. Projenin ara ara destek verdiği turnuvalar, geziler oluyor ama yetersiz ve düzensiz oluyor. Proje yürütücüleri hep bizlerden bekliyor. Mesela top ya da sportif aktiviteler, malzemeler eğitim desteği olarak geliyor. Ama bazı okullara hiç top gitmiyor. Eşit dağılım yok. Bizlerin planlaması bile henüz 2 senedir belirlendi. İlk başladığımızda her şeyi kendimiz yapıyorduk.” Ö14 (PİKTES Rehber Öğretmeni)

“Materyaller bize geç geliyor. Bize yazın hazırlandığı söylenen kitap 1. dönem sonlarında ulaştırılıyor. Projenin ne kadar süreceği belli değil. Mesela bir 4 yıllık daha sözleşme imzalandık ama sonrasını bilmiyoruz. Avrupa Birliği PİKTES’i ortaokul, liselerden çekti mesela. Yavaş yavaş bitiyor. Lise grubu çalışmaya başlıyor zaten okula gelmiyor. Uyum sınıfının 1. sınıfta başlamasının uygun olmadığını düşünüyorum. Çocuk Suriyelilerin arasında olursa kaynaşma sağlanmaz.” **Ö8** (PİKTES Uyum Sınıfı Öğretmeni)

“Biz yaz döneminde de kurslara devam ediyoruz ama yaz döneminde kursları kısa tutsak ya da diğer öğrenciler gibi ara versek daha iyi olacak gibi. Çocuk yaz dönemi hiç tatil yapmadan eğitime devam ediyor. Projenin 3. sınıfta öğrencileri uyum sınıfına alması konusunda ise biraz geç olduğunu düşünüyorum ama kesinlikle 1. sınıfta alınmamalı. Çünkü 1. sınıfta başlatırsak çocuğa hiç şans vermeden uyum sınıfına almış olacağız. Ama Türk arkadaşları ile başladığı sınıfta entegrasyon daha hızlı oluyor. Eğer 1. sınıfta uyum sınıfına alırsak sonra bu çocuğu nasıl entegre edeceğiz? Sürekli onları ayırtmış olacağız. Diğer çocuklar bazen uyum sınıfının önüne geliyor “Burası Suriyeli sınıfı” diyor. Şimdi 1 tane uyum sınıfı var ama öyle olduğu zaman 5 tane uyum sınıfı olacak. Bir katta sadece Suriyeliler eğitim görecek. Diğer sınıfların hiçbirinde Suriyeli öğrenci olmayacak. 1. sınıfta değil belki ama 2. sınıfta belki uygun olabilir. 1. sınıfta okuma yazma öğrenemeyebiliyor çocuk. Veli çok fazla ilgilenemiyor. 1. sınıfta veli desteği çok önemli ama veli anlamadığı için çocuğa yardımcı olamıyor. 1. sınıfta çocuk öğrenemezse 2. sınıfta uyum sınıfına alınabilir. 3. sınıfta kendi sınıfında devam eder. Biz 4. sınıfta gönderiyoruz sınıflarına. Kendi sınıf öğretmeni o çocukla ilgilenemiyor. Hem vakti hem enerjisi kalmıyor o çocuklara. Şu an durum daha iyi. İlk zamanlarda okuma yazmaya geçemeyen çocukların temel problemi aileden yeteri kadar destek görmemeleri ve destek sağlayacak kimsenin olmamasıydı. Ama şu an 1. ve 2. sınıflarda okuyan öğrencilerin ailelerindeki diğer fertler, kardeşler ortaokul ve lise düzeyine geldi. Artık Türkçe okuyup yazabiliyorlar. Abi, abla yardımcı oluyor. Kurslar oluyor. Kurs çıkışı abisi ablası geliyor. Onlarla sohbet ediyorum. Hangi lisede vs. şu konuyu veriyorum destek ol kardeşine diyebiliyorum. İletişim kurmamız daha kolay. Bir de üniversiteye giden abi abla varsa veli anlıyor. Bu ülkede bir yerlere gelmesi için okula devam etmesi gerektiğini çocuğun.” **Ö7** (PİKTES Türkçe Öğreticisi)

Görüşme yapılan öğretmenler tarafından vurgulanan bir diğer sorun da projedeki teknik aksaklıklardır. Ö25, Ö26 ve Ö16 bu teknik aksaklıkları şöyle aktarmaktadır;

“Kaynaklar çocukların seviyesine göre olmuyor. Projenin ne kadar süreceği belli değil. İlk başladığı zaman ortaokul ve lise kısmı da vardı. Şimdi sadece 3. sınıflarda. 2. sınıftan itibaren almamız bu çocukları. 3 çok geç.” **Ö25** (PİKTES Uyum Sınıfı Öğretmeni)

“Materyal eksikliğimiz var ve kitaplar zamanında ulaşmıyor. Projede çalışan öğretmenlerin görüşleri ve deneyimleri dinlenmiyor. Bu sebeple projede yenilikler olmuyor.” **Ö26** (PİKTES Uyum Sınıfı Öğretmeni)

“Çok fazla bilgi sahibi değilim ama daha organize olabilirler diye düşünüyorum. Öğretmen arkadaşların sabit bir yeri yok. Nereye bağlı olduklarını da tam bilmiyorum, kim denetliyor belli değil. Biz okul müdürüne bağlıyız, o ilçe milli eğitime gibi bellidir ama onların işleyişi farklı. Bugün burada öğretmen arkadaşlar ama yarın nerede bilmiyoruz. Motivasyonlarını düşürüyor bu durum.” **Ö16** (Rehber Öğretmen)

Projede vurgulanan bir diğer sorun da projenin sosyal yönünün eksikliğidir. Buna vurgu yapan Ö11 düşüncelerini şöyle aktarmaktadır;

“Birlikte yapılabilecek etkinliklere yer verilmemesi projenin ortaokul ayağında eksikliği. Sadece Suriyeli öğrencilere yönelik bir çalışmanın olması yetersiz. Geziler planlanabilir. Şu an akademik başarı ve dil öğrenimi üzerinde duruluyor ama uyum çok geniş kapsamlı. Teneffüste de uyum sağlayacak bu çocuk. Okul dışında arkadaşlarıyla etkinlikler planlanabilir. Antalya'da yaşayıp deniz görmeyen öğrencim var belki. Bizde çok Suriyeli Türk ayrımı yok. Ben diğer öğrencilerimden farklı görmüyorum onları. Bunların dışında devamsız öğrencilerimiz var, hiç takibi yapılamayan.” Ö11 (Türkçe Öğretmeni)

Öğretmenlerin Önerileri

Yukarıda belirtildiği gibi görüşme yapılan öğretmenler PİKTES'in eksikliğini vurgularken sosyal yönünün pek olmamasına değinmişlerdi. Görüşme grubunda yer alan öğretmenler projede gördükleri en büyük eksikliğin ne olduğunu sordüğümüzda, yukarıdaki görüşle tutarlı bir şekilde sosyal- kültürel aktivitelerin yetersizliği sıklıkla vurgulanmıştır. Proje kapsamında Suriyeli ve Türk çocuklarının bir arada yer aldığı etkinlikler yapılıyor ama öğretmenlerin görüşlerine göre bu çok yeterli değil. Bu görüş birçok öğretmen tarafından vurgulanmıştır. Ö12, Ö17 ve Ö25 belirtilen vurguyu yapan öğretmenlerdendir;

“Kültürel tanıtımlar yapılabilir. Çocuklar evde kendi kültürleriyle büyüyor, okula geliyor Atatürk'ü duyuyorlar. Bilmiyorlar, nasıl bir ülkede, bu ülkenin tarihi ne öğrenmeliler. Dil konusunda aksaklıklar var ki biz sıkıntı yaşıyoruz. Bu çocukların hepsi benim için aynı. Tercümanların tam olarak vasfi ne bilmiyorum ama. Suriyeli öğrencilerle etkinlikler yapılabilir. Mesela 8. sınıflardaki Suriyeli öğrenciler belirlenen gün ve saatte bir araya gelip kitap okuyabilir. Şiir okuyabilir ya da önceden belirlenmiş bir konu hakkında 3 dakika Türkçe bir şeyler anlatabilir. Bunlar PİKTES'ten bağımsız da olabilir. Ama madem iletişim noktasında bizim işimizi kolaylaştırmak için verilen bir kadro var, bu şekilde çalışılabilir. Tercümanı sadece veli ile iletişimde görüyoruz.” Ö12 (Din Kültürü Öğretmeni)

“Farklı gruplarla çalışılabilir, sadece Suriyelilerle değil. Bizim okul çok kozmopolit bir yapıya sahip. Biz bunu geçen yıl bir dönem yapabilmıştik. Bütün dezavantajlı gruplardan bir küme oluşturup Antalya'nın farklı yerlerine geziler, etkinlikler düzenlemiştik ve bu çocuklara çok iyi geldi. Çocuk orada tek olmadığını gördü. Roman, Iraklı, Suriyeli, anne ya da babası cezaevinde, boşanmış ya da olmayan çocuklardan gruplardı. Okul dışı etkinlikler onlara çok iyi geliyordu.” Ö17 (Sosyal Bilgiler Öğretmeni)

“Daha çok sosyal etkinlikler düzenlenebilir. Okul dışına da taşınmalı. Çocuklar oyuncakla büyümemiş. Ben evden oyuncak getirip oyun saati yapıyordum onlara.” Ö25 (PİKTES Uyum Sınıfı Öğretmeni)

Öğretmenlerin Uyuma Yönelik Sınıf İçi Uygulamaları

2017 yılında ELF (European Liberal Forum) tarafından, Türkiye'de mülteci çocukların eğitimine dair yayımlanan raporda anadili farklı ve göç sürecinde yaşadıkları travmatik olaylar mülteci çocukların eğitimi ile ilgilenen öğretmenlerin yeteri kadar donanımlı olmaması ve desteklenmemesi, nitelikli kapsayıcı eğitimin önünde engel olarak görülmektedir (Tüzün, 2017). Aynı raporda, kültürler arası diyalogu destekleyen çok kültürlü eğitim uygulamalarının barış içinde yaşama katkı sunacağı, entegrasyonu destekleyeceği belirtilmektedir. Bu kapsamda görüşme grubunda yer alan öğretmenlere çocukların uyumu için sınıf içinde herhangi bir uygulama yapıp yapmadıkları sorulmuştur. Verilen yanıtlar kapsamında üç temel uygulama öne çıkmaktadır. Çocuklara söz hakkı verilmesi, Oyun ve müzik.

Öğretmenlerin çoğu, anadili Türkçe olmayan çocuklara istekli oldukları takdirde daha fazla söz hakkı verdiklerini, çocukların kendilerini ifade edebilmeleri için onlarla göz teması kurarak sabırla anlatacaklarını dinlediklerini belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler teneffüslerde dahi Suriyeli öğrencilerle sohbet ederek bir abla, abi gibi onlarla arkadaşlık ettiğini aktarmıştır. Çalışma kapsamında görüşülen öğretmenlerin Suriyeli öğrenciler konusunda gereken duyarlılığa sahip olduklarını görmekteyiz. Öğretmenler geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin, daha ürkek ve çekingen olduklarının farkında olduğu için kendilerini ifade etme isteklerini arttırıcı uygulamalara yönelmişlerdir. Bu öğrencilerin başarı duygusunu tatmaları için onları cesaretlendirmeleri ve toplum içinde kabul görmelerini sağlamaları sınıflarda kapsayıcı eğitimin uygulanabildiğinin de göstergesidir. Görüşme yaptığımız öğretmenlerimiz çocukların özgüvenlerinin gelişmesi için söz hakkını sıklıkla kullandıklarını vurgulamışlardır.

“Gereksiz de olsa, saçma da olsa konuşmasına fırsat veriyorum her birinin. Ardından geri dönütler veriyorum ve aktif katılmasını sağlıyorum. Arapça kelime öğrenmelerine de fırsat veriyorum çocuk benim de onları anlamaya çalıştığımı bilsin diye. Biraz konuştuklarını anlıyorum ben de. Mesela kendi aralarında konuşuyorlarken “cahaş” dedi biri diğerine. “Eşek” demek. Hemen müdahale ediyorum “Öyle kötü kelimeler kullanmıyoruz” diye. Öğretmenlerinin de onların dillerini bilmesi yakınlığı sağlıyor, mutlu oluyor çocuk.” Ö8 (PİKTES Uyum Sınıfı Öğretmeni)

“Kendilerini ifade ederken eksik ya da yanlış ifade edeceklerinden korktukları için mutlaka çok daha uzun süre dinliyorum. Arkadaşlarının onun adına konuşmasını istemiyorum. Birebir iletişim çok etkili. Kendisini dinleyen kişiyle de bağ kuruyor. Ve güvendiği kişi oluyorsunuz. Süreç güven temelli ilerliyor.” Ö17 (Sosyal Bilgiler Öğretmeni)

“Özellikle Suriyeli çocuklar bir şey söylemeye istekli oldular mı, ilk onlara söz veriyorum ki onlar da başarı duygusunu tatsın.” Ö1 (1. Sınıf Öğretmeni)

“Konuşmalarına fırsat veriyorum. Teneffüslerde sohbet ederim. Hala eski bir Suriyeli öğrencim benimle sohbet etmeye gelir.” Ö6 (3. Sınıf Öğretmeni)

“Sürekli söz veriyorum, kendilerini ifade etmelerini sağlıyorum. Sosyal yaşam becerilerini kazanmalarını sağlıyorum.” Ö19 (PİKTES Uyum Sınıfı Öğretmeni)

Öğretmenlerin, çocukların bireysel farklılıklarını gözeterik yetenekli ve başarılı oldukları alanlarda ön plana çıkarmaları, Suriyeli öğrencileri kendi öğrencilerinden ayırt etmeden eğitime dahil etmeleri kapsayıcı eğitimde yapılması gerekenler arasında yer almaktadır. Araştırmada görüşülen öğretmenler sosyal uyumu destekleyici çalışmalar yaptıklarını aktarmışlardır. Suriyeli çocukların azınlıkta oldukları bir okulda sahnede yer alabilmeleri ve topluluk tarafından alkışlanabilmeleri farklılıklara saygıyı ve çok kültürlü yaşamı destekleyen uygulamalar arasındadır. Ö27 bu konuda yaptıklarını şöyle aktarmaktadır;

“Ben bu konuda oyun merkezli çalışıyorum. Haftada bir gün karaoke yapıyoruz. Karaoke mikrofonum var benim. Türkçe şarkılar ezberliyorlar. Mikrofonla şarkı söylemek o kadar büyük bir keyif onlar için. Hızlı hızlı Türkçe rep söyleyen öğrencim var benim. Bowling setinin üzerine heceler, kelimeler yazıyordum. Vurdukça okuyordu çocuklar. Çok fırsat yaratıyorum sınıfta çocuklara. Tabu oynuyoruz. Kendini el kol hareketleriyle ifade ediyor. Drama da yapıyoruz, canlandırma da. Hatta okul kermesimizde Suriyeli çocuklarımızı sahneye çıkarıp grup olarak şarkı söylemelerini sağladık.” Ö27 (PİKTES Uyum Sınıfı Öğretmeni)

Öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerle ilk karşılaşmasının üzerinden yaklaşık 10 yıl geçti. Bu süreçte görülüyor ki eğitim alanında pek çok deneyim kazanılmıştır. Öğretmenler uyuma yönelik pek çok eğitime ve projeye katılmışlar. Kapsayıcı eğitim için gereken donanımlı

öğretmenlerin yetiştirilmiş olduğu görülmektedir. Öğretmenler gönüllü olarak projelerde yer almış ve eğitime katkı sağlamışlardır. Ö26 kendi deneyimlerini şöyle aktarmaktadır; “Grup oyunları oynuyoruz. Sınıf içinde bireysel olarak şarkı, tekerleme söylemeleri için fırsat yaratıyorum. Bazen yarışmalar için yüreklendiriyorum.” Ö26 (PİKTES Uyum Sınıfı Öğretmeni)

Öğretmenin, Suriyeli öğrencinin bildiği ve sevdiği şarkıyı öğrenmek ve dinlemek istemesi, onu bir birey olarak görüp kabul ettiği, saygı duyduğu ve değer verdiği anlamına da gelmektedir. Sınıf ortamında, Suriyeli çocuğun kendi kültürüne ait öğeleri arkadaşlarıyla paylaşması sosyal uyum içinde ve çok kültürlü bir eğitim ortamının sağlandığını da göstermektedir.

“Benim dersimde Suriyeli çocukların sevdikleri, istedikleri, ülkesine ait şarkıları dinliyoruz. Ara ara derslerimde sınıfta yaşanan problemlerle ilgili sohbet ediyoruz. Rehberlik derslerinde eski okuluna dair Bir şeyler anlatır kendisini ifade ederlerdi. Diğer öğrencilere verdiğim hakkı ona da veriyorum. Biz onun dilini bilmiyoruz ve bilmediği bir şeyi bize gösterip tercüme etmesi, hepimizin onun ağzına bakması çocuğu onore ediyor. Problem çıkarabilecek bir çocuksa bile birkaç gün enerjisi yüksek, görev almaya istekli arkadaşlarıyla paylaşımları yüksek olarak görüyorum.” Ö15 (Teknoloji Tasarım Öğretmeni)

“Öğretmenler odasında gördüğünüz bu gitarlar, sazlar daha önce buradan mezun ettiğimiz Suriyeli öğrencilerimize gönüllü olarak verilen kurslardan. Öğretmen arkadaşlarımız bu çocuklara herhangi bir beklenti olmadan dersler verdiler. Suriyeli öğrencilerimizin Türküler seslendirdikleri etkinlikler yapıldı okulumuzda. Biz Suriyeli öğrencilerin uyum kaynaklı yaşadıkları problemleri avantaja dönüştürmeye çalıştık. Bu konuda projeler ürettik ve destek aldık. Şu an okulumuzda birçok problem yaşanıyor ama Suriyeli öğrencileri tek sebep olarak gösteremeyiz. Bölge olarak zor bir bölgedeyiz. Ciddi anlamda problemlerimiz var. Ekonomik durumlar, parçalanmış aileler vs. bunlardan dolayı birçok problem yaşıyoruz okul içerisinde fakat Suriyelilerden kaynaklı diyemeyeceğimiz problemler bunlar.” Ö11 (Türkçe Öğretmeni)

SONUÇ YERİNE

2011 yılında başlayan Suriye'deki iç savaştan en fazla etkilenen ülkelerin başında Türkiye yer almaktadır. Resmi rakamlara göre sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyelilerin etno-kültürel olarak farklı bir toplumsal yapıya girmeleri, şüphesiz ki Türkiye'de sosyo-ekonomik sorunların da boy vermesine neden olmuştur. Sözü edilen sosyal sorunlar arasında ilk sıralarda ise entegrasyon problemleri yer almaktadır. Türkiye bu sorunun giderilmesi için ilk etapta gelen Suriyelilerin kalıcı olmayacağı varsayımı üzerine geçici çözümlere odaklanmış olsa da süreç içerisinde Suriyelilerin kalıcılığının anlaşılmasından sonra uzun dönemli politikalar üretme yoluna gitmiştir. Bu politikalarından biri de sayıları 1,7 milyonun üzerinde olan okul çağındaki çocukların entegrasyonu için üretilen PİKTES projesidir.

Milli Eğitim Bakanlığının yürütücülüğünü üstlendiği, UNICEF ve Avrupa Birliği tarafından desteklenen PİKTES projesi, ilk olarak entegrasyonun sağlanabilmesi için en önemli basamak olan dil bariyerini aşmaya odaklanmaktadır. Bu bağlamda da okullarda Türkçe öğretimi ile uyum çalışmalarını desteklenmektedir. Ancak eğitim sisteminde entegrasyon çalışmaları PİKTES kapsamında yürütülüyor olmasına rağmen ilkökul seviyesindeki Suriyeli çocuklar hiç dil bilmeden 1. Sınıfa başlamaktadır. Bu durum proje öğretmenleriyle değil de Milli Eğitim Bakanlığı kadrosundaki, Türkiyeli çocuklara okuma yazma öğretmekle yükümlü olan sınıf öğretmeni için çok büyük zorluklar yaratmaktadır. Küçük kas becerileri yeni yeni gelişen Türkiyeli çocuklar, kalem tutma, sesleri tanıma ve birleştirme uğraşı içindeyken, Suriyeli çocuklar, bunlara ek olarak hiç dilini bilmediği bir öğretmenin bedensel hareketlerle yönlendirmeleri ile kalem tutmakta ve sesleri tanımaktadır. Burada çocuğun becerisi, azmi ve

motivasyonu çok büyük önem arz etmektedir. Suriyeli çocuklar öğretmeni anlayabilecek, arkadaşlarıyla iletişim kurabilecek düzeye geldikleri zaman öğrenme hızlanmakta ve ivme kazanmaktadır. PİKTES projesinde 3. Sınıfta uyum sınıflarına alınan Suriyeli öğrenciler, Türkçe eğitimine başlamaktalar ancak eğitimcilerin bu konuda ciddi eleştirileri bulunmaktadır. Zira Türkçe derslerinin Suriyeli çocuklara 1. Sınıftan itibaren verilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Bunların yanında projenin önemli bir ayağı da kapsayıcı eğitimidir. Araştırma sürecinde görüşülen tüm öğretmenlerin, kapsayıcı eğitim kriterlerine uygun davrandığı, sınıflarında ayrımcılığa sebep olabilecek dışlayıcı tutumlara yer vermediği, çok kültürlü ortamı sağladığı ve desteklediği de görülmüştür.

Projedeki önemli sorunlardan biri istihdam modeli kaynaklıdır. Bazı okullarda yer alan Suriyeli tercümanlar, PİKTES projesi için Kızılay tarafından istihdam edilmektedir ancak sözleşmeleri pek çok belirsizliği de barındırmaktadır. Örneğin araştırma sürecinde 2022-2023 eğitim öğretim yılının ilk dönem sonunda, okullarda görevli olan tercümanların sözleşmeleri bitmiş ve ne kadar süreceği belirsiz bir bekleme sürecine girilmiştir. Sözleşmenin bir ay sonra mı iki ay sonra mı tekrar yenileneceği konusunda yetkililerden net bir cevap alınamamıştır. Bu süreçte Suriyeli tercüman bir başka yerde sigortalı olarak çalışmak isterse tekrar PİKTES projesine giremediği belirtilmiştir. Araştırma sürecimizde, 2022-2023 eğitim öğretim yılının İkinci Döneminde hiçbir okulda tercümana rastlanmamıştır. Dönem sonuna kadar sözleşmelerinin yenilenmediği görülmüştür. PİKTES projesinin işleyişindeki bu belirsizlik hem öğretmenlerin hem de okul yöneticilerinin projeye yaklaşımını olumsuz etkilemektedir. Proje yürütülürken yaşanan pek çok aksaklık gibi tercüman istihdamında da aksaklıklar bulunmaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmekte ve proje dahilinde okullara eğitsel materyaller, klimalar, bilgisayarlar, spor malzemeleri gönderilmektedir. Bu malzemelerin dağıtımı ve kullanımı okul idarelerince belirlenmektedir. PİKTES öğretmenleri, okul müdürlerine göre değişen öncelik ve ihtiyaç sistemini eleştirmektedirler. Öğretmenler ayrıca projenin yeteri kadar denetlenmediğini de vurgulamaktadır. Projenin işleyişinde karşılaşılan aksaklıkların yönetim kadrosuna ulaşması ve çözüm üretilmesi ise zaman almaktadır.

Sonuç olarak, her ne kadar bazı aksaklıklar bulunsun da proje, Suriyeli çocukların Türkiye'ye entegrasyonunda çok büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle proje okullarında görevli idareci ve öğretmenlerin talepleri dikkate alınarak, uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesi için proje planlamasının revize edilmesi daha olumlu etkiler oluşmasını sağlayabilir. Zira sistemde var olan aksaklıkların giderilmesi Suriyelilerin Türkiye toplumsal yapısına uyumunu artırıcı etkiler yaratabilecektir.

KAYNAKÇA

- Anadolu Ajansı - <https://www.aa.com.tr/tr/gundem> (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
- Birleşmiş Milletler (2017) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1966.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma> (Erişim Tarihi: 08.06.2023).
- KART, E., (2021) Yeni Yoksulluk ve Hükümlülük: Dışlanma Halinin Çoklu Görünümleri ve Toplumsal İçermenin İmkanları Üzerine. *SEFAD*, 2021; (46), s. 259-288.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2015). Faaliyet Raporu. S.37 (Erişim) https://sgb.meb.gov.tr/e-kutuphane/faaliyetraporlari/mebfaaliyetraporu_2015 (Erişim Tarihi: 15.05.2023).

- Milli Eğitim Bakanlığı (2017). Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi. (Erişim) https://piktes.meb.gov.tr/izleme/Content/Dosyalar/02171217_ArastYrma_ve_raporlar.pdf (Erişim Tarihi: 30.05.2023).
- PİKTES- www.piktes.gov.tr (Erişim Tarihi: 02.06.2023).
- TÜZÜN, I (2017). Türkiye'de Mülteci Çocukların Eğitim Hakkını ve Karşılıklı Uyumu Destekleyen Yaklaşımlar, Politikalar ve Uygulamalar. ELF, European Liberal Forum, https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/turkiyede-multeci-cocuklarin-egitim-hakmini-ve-karsilikli-uyumu-destekleyen-yaklasimlar-politikalar-ve-uygulamalar-raporu_0.pdf. (Erişim Tarihi: 15.05.2023).
- UNICEF, (2018), UNICEF: Çatışmalar Nedeniyle Yerlerinden Olan Yaklaşık 30 Milyon Çocuğun Acil Korumaya ve Uzun Dönemli Kalıcı Çözümlere İhtiyacı Var. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu: <https://www.unicef.org/turkey> (Erişim Tarihi: 03.06.2023).
- UNCHR, (2019). Stepping up: Refuce Education in Crisis. <https://www.unhcr.org/steppingup/wp-content/uploads/sites/76/2019/09/Education-Report-2019-Final-web-9.pdf> (Erişim Tarihi: 09.05.2023).
- UNHCR, (2007). *Handbook for Emergencies*. 3rd Edition. Geneva: The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).
- Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler, Göç İdaresi Başkanlığı. (Erişim) <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 07.06.2023).